

Англійська, як засіб ведення міжнародної діяльності економістів – це мова, яка має свої характерні особливості та використовується фахівцями для спілкування та вирішення завдань професійної діяльності.

Визначення основних завдань фахівців економічного профілю в контексті їх міжнародної діяльності необхідно для розробки методики їх підготовки до ведення МПД засобами іноземної мови.

Отже, визначення ключових професійних завдань фахівців економічного профілю, місця ділової англійської мови в міжнародній професійній діяльності є тими важливими складовими, які необхідно визначити для підготовки майбутніх фахівців економічного профілю до ведення МПД у вищих навчальних закладах.

Література:

1. Тарнопольский О. Б. Методика обучения английскому языку для делового общения / О. Б. Тарнопольский, С. П. Кожушко. – К. : Ленвит, 2004. – 192 с.
2. Юкало В. Структура спеціальної мови і професійного спілкування / В. Юкало // Дивослово. – К., 2005. – № 12. – С. 43–47.
3. Brammer M. Business and Industry: Specific Purposes of Language Training / M. Brammer, C. S. Sawyer-Laucanno // Simulation, Gaming and Language Learning / [ed. by D. Crookall, R. L. Oxford]. – NY : Newbury House, 1990. – P. 143–150.
4. Brieger N. The York Associates Teaching Business English Handbook / Nick Brieger. – England : York Associates Publications, 1997. – 237 p.
5. Jones L. International Business English: Communication Skills in English for Business Purposes : Teacher's Book / L. Jones, R. Alexander. – CUP, 1989. – 313 p.
6. Master P. Responses to English for specific purposes. – San Jose State University, 1998. – 142 p.
7. Widdowson H.G. Teaching Language as Communication. – Oxford : Oxford Univ. Press, 1978. – 168 p.

УДК 821.112.2

М. І. Мельник,

Львівський національний університет ім. І. Франка, м. Львів

ФУНКЦІОНУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО ПРОСТОРУ В РОМАНІ

У статті розглядаються поняття художнього простору як моделі світу, представлені автором у творі, його основні ознаки та особливості функціонування у міському романі. Художній простір як частина хронотопу відображає внутрішні структурно-композиційні особливості побудови художнього тексту, а також впливає на формування жанрових особливостей твору.

Ключові слова: простір, час, міський простір, відкритий простір, закритий простір, людина-простір

ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОСТРАНСТВА В РОМАНЕ

В статье рассматриваются понятия художественного пространства как модели мира, представленной автором в произведении, его основные свойства и особенности, функционирование в городском романе. Художественное пространство как часть хронотопа отражает внутренние структурно-композиционные особенности построения художественного текста, а также влияет на формирование жанровых особенностей произведения.

Ключевые слова: пространство, время, городское пространство, открытое пространство, закрытое пространство, человек-пространство.

FUNCTIONS OF THE LITERARY SPACE IN THE NOVEL

The article deals with the understanding of the literary space as a model of the world presented in the literary work by the author as well as its main features and the way it functions in the novel. The literary space as a part of chronotopos reflects the internal structural peculiarities of literal text, and also impacts the formation of genre characteristics of the work. Crucial in this process is the way how the relationship human-space is built. The analysis of traditional approaches to the literary space, as well as modern ones like the theory of spatial turn allows us to see the main characteristics of the literary space. To the main ones belong anthropocentrism, or human orientation, circle structure with human in the centre, three-dimensionality, continuity, connection with time, subjective-objective character and others. These and some other characteristic features predominate the character of human-space relationship as well as genre characteristics of every literary work.

Key words: space, time, urban space, open space, closed space, human-space.

Дослідження художнього простору та часу в літературному творі є актуальною тенденцією в сучасному літературознавстві, адже ці дві універсальні категорії відображають внутрішні структурно-композиційні особливості побудови художнього тексту, що у свою чергу знаходить вираження в жанрових типологічних особливостях твору та в характерних ознаках індивідуального стилю того чи іншого письменника.

Метою статті є розгляд категорії художнього простору та його ознак і функціонування в тексті роману. Варто зауважити, що категорія простору у творі досить часто досліджується у своєму взаємозв'язку із художнім часом, а інколи й без чіткого розмежування цих понять, що дозволяє говорити про хронотоп літературного твору. Проблема художнього простору передусім передбачає вирішення наступних теоретичних питань: що таке літературний простір, чи є він суб'єктивною чи об'єктивною категорією, частиною композиції тексту чи екстратекстуального дискурсу, або ж категорією когерентності тексту; чи художній простір має межі у літературному творі і що їх визначає тощо.

Дослідженням художнього простору займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Слід згадати дослідження часопросторової структури тексту Ю. Лотмана [5], хронотопну теорію М. Бахтіна та його аналіз функціонування просторових та часових відношень у тексті [2], часопросторові дослідження таких науковців, як Д. Лихачов [4], Н. Копистянська [3], опрацювання простору міста В. Топорова [6], а також здобутки дослідників К. Брингільдсфолля [8], Л. Бабенко [1], Г. Гофмана [10] та інших.

Поняття художнього простору базується на визначенні його як моделі світу, що представлена автором у творі та виражена мовою його просторових уявлень. Таку концепцію художнього простору знаходимо в теорії Ю. Лотмана [5]. Дослідник при цьому зауважує, що така модель не сформована виключно індивідуальними уявленнями автора, адже на нього впливають соціальні, історичні, суспільні, культурні тенденції. Дещо інше визначення знаходимо в німецького дослідника К. Брингільдсфолля, який під художнім простором розуміє все те, що «an Welthaltigkeit in das Werk eingegangen ist, darunter die Fülle der Wahrnehmungsobjekte und ihre vielfältigen Relationen zueinander, die zusammen einen Weltausschnitt

bilden» [8, с. 8]. Г. Гофман наголошує перед усім на тому, що простір є конститутивним елементом літературного твору, тобто частиною комунікативного коду: «ein Teil des kommunikativen Codes, der das Verständnis zwischen Autor und Leser als beiden gemeinsame Verhaltens- und Erkenntniskategorie erst mit ermöglicht» [10, 2]. Проте це взаємопорозуміння виникає на основі досвіду читача, що здатен сприймати модель реальності, створеної автором у літературному творі. Окрім традиційних підходів до вивчення цієї проблеми, варто згадати сучасне бачення художнього простору, що виявляється перед усім у теорії spatial turn, згідно якої художній простір визначається не тільки як місце дії, але й як носій культурного навантаження, і осмислюється не проблемою дискурсу, а власне соціальною конструкцією, при цьому художній простір уже не підпорядковується художньому часу, а виступає незалежною категорією [7, 284]. Отже, важливо зазначити, що художній простір це не лише сукупність фізичних предметів та локацій, а й носій соціальних, культурних та історичних понять фіктивного світу.

Спираючись на дослідження формальної структури художнього тексту та засади семіотики, Ю. Лотман особливу увагу застосовує на понятті «межі» художнього простору, називаючи її диференційною ознакою елементів мови простору, які перед усім визначаються наявністю або відсутністю цієї ознаки, що дозволяє розрізнити відкритий та закритий простір [5]. Ю. Лотман вважає, що художній простір є певним вмістилищем персонажів, в якому відбувається перебіг подій. Герой твору діє іншим чином у залежності від того, в якому просторі він перебуває, але ця різниця продиктована власне відсутністю або наявністю межі. У просторі, що не визначений межею, герой не переміщається по певній траєкторії (як наприклад, герой «шляху»), а навпаки, його переміщення характеризується свободою та непередбаченістю (наприклад, герой «ступу»). При цьому, зазначає дослідник, переміщення героя у просторі пов'язане не з тим, що цей простір змінюється, а саме з тим, що герой реалізує внутрішній потенціал своєї особистості, виконуючи при цьому свою головну функцію – перехід межі [5]. Такий приклад бачимо у міському романі В. Генацино «Der Fleck, die Jacke, die Zimmer, der Schmerz (1989)», коли головний герой постійно переходить межу квартири та міста, реалізуючи при цьому свій внутрішній потяг до фланерства.

Такий дещо формалізований підхід до художньої моделі світу певним чином випускає з уваги важливість взаємовпливу простору та типу героя. Проте модель художнього простору необхідно розглядати не лише як знакову модель, але й у контексті взаємозв'язків з людиною. Тому у дослідженні романного простору більш доцільним є антропоцентричний підхід, що знаходить свій вияв перш за все в теорії М. Бахтіна, згідно з якою в тексті виникає двосторонній зв'язок між простором і людиною: з одного боку, зовні світ представлений як оточення людини, а з іншого, внутрішній світ виступає як світогляд людини. Важливо те, як вибудовуються відносини людина-простір. М. Бахтін використовує двовимірну модель хронотопу (час – простір), визначаючи її як «взаємозв'язок часових та просторових відносин, художньо освоєних у літературі» [2], беручи при цьому за першооснову хронотопу художній час. Модель М. Бахтіна варто доповнити ще одним елементом – суб'єктом: суб'єкт-час-простір, адже суб'єкт має бути першоосною, бо він сприймає та осмислює навколишній світ, і лише завдяки йому можливе функціонування художнього простору та часу, що вибудовується на просторових та часових уявленнях людини.

У теорії М. Бахтіна знаходимо дещо схожий концепт «межі» художнього простору, який відіграє велику композиційну та фабульну роль, а особливо при переході з одного простору в інший. М. Бахтін говорить про хронотоп «порогу», що введений ним для характеристики зовнішнього локального та внутрішнього психологічного простору героя літературного твору [2]. Хронотоп «порогу» дозволяє виокремити свій та чужий простір, що є особливо важливим для типологізації героя та жанру літературного твору. Важливість цього зазначає у своєму дослідженні також Н. Копистянська [3], яка вважає розмежування свого та чужого простору одним із головних способів індивідуалізації та деіндивідуалізації героя, а також розкриття внутрішнього «я» автора [3]. На основі цього часто у творі виникає протиставлення, а інколи навіть і протистояння внутрішнього та зовнішнього простору. Доречним тут буде навести приклад із згаданого роману В. Генацино, у якому проходить чітке розмежування внутрішнього (свого) та зовнішнього (чужого) простору:

***Draußen**, vor dem Fenster, ein Schneegestöber, die Bewegung des Windes ist so stark, dass die Flocken fast waagrecht wie kleine Geschosse vorüberfliegen. **Ich sitze im Zimmer** und höre Mozarts Klavierkonzert Nr. 21 in C-Dur, eine Verlautbarung am Klavier, fern herüberkommend von einem Mann namens Mozart, der gewusst haben muss, dass Musik den zuhörenden Menschen sammelt und zusammenhält, minutenlang, stundenlang. **Draußen Schneegestöber, innen Mozart.** [9]*

*Ich beeile mich, wieder **nach draußen zu kommen**, wo es hupt, schepfert, schnippt, klingelt, brummt, schlägt, schabt und knallt. [9]*

*Spätnachts komme ich nach Hause **in mein Zimmer** [9]*

Але інколи трапляється так, що людині некомфортно у своєму просторі, тому вона рятує себе втечею у чужий простір. Наприклад, у того ж Генацино, знаходимо:

*Kurz nach halb zehn **schalten Straßenarbeiter die Maschine an**. Prasselnd schlägt der Lärm in mein Zimmer ein.... Ein Tag des Lärms ist angebrochen. Ich werde ihn nicht in meinem Zimmer verbringen können.... Der Lärm ist so stark, **dass ich nicht einmal die kleinen Geräusche meiner Flucht hören kann** [9].*

У контексті сприйняття героєм художнього простору варто згадати також про його характер, який є згідно Л. Бабенко [1], об'єктивно-суб'єктивний. Об'єктивність художнього простору виражається тим, що в тексті представлені уявлення автора про об'єктивний світ та речі в ньому. В той час як суб'єктивність художнього простору пояснюється тим, що ці уявлення автора та його знання вже визначені індивідуальними особливостями, суб'єктивною картиною світу автора, історичними та соціальними цінностями тощо. Л. Бабенко, окрім об'єктивно-суб'єктивного характеру художнього простору наводить у своєму дослідженні такі його інші ознаки як: антропоцентричність, що відображається у постійному зв'язку художнього простору із думаючим суб'єктом, який сприймає та осмислює навколишню дійсність; колоподібну організацію простору, у центрі якого знаходиться людина; предметність – простір завжди є заповненим або предметами, або ж інколи навіть і порожнечою; протяжність та тривалість простору, що знаходить свій вияв у часовому обрамленні художнього простору; різний ступінь віддаленості (наприклад, близько – далеко); горизонтальне та вертикальне спрямування простору, а також його трьохвимірність (зверху-знизу, попереду-позаду, справа-зліва) [1, 169].

Вищесказане дозволяє нам прослідкувати, яким чином художній простір функціонує у романі. Адже, як зазначає Н. Копистянська, кожен художній напрям та жанр характеризується особливим відношенням до простору, а також до протиставлення свого і чужого: «Відображення того, що в певну епоху вважається своїм або чужим і відношення до того, що сприймається чужим, сприяє не лише індивідуалізації, але і типізації, відтворенню для даного часу соціально, національно, морально типових персонажів, ситуацій» [3].

М. Бахтін, у свою чергу, зазначає, що функціонування хронотопу в романі дозволяє виділити три романи хонотопи на базі античної літератури (хоча дослідник головним чином зосереджує свою увагу на функціонуванні художнього часу

в цих типах хронотопів, проте просторові особливості теж беруться до уваги): авантюрний роман-випробування, в якому простір носить чисто технічний характер і органічно невписаний у розвиток дії. Для розвитку авантюри потрібно багато простору, проте він функціонує як співвідношення далечини та близькості, тобто простір тут виступає лише в ролі абстрактної екстенсивності; авантюрно-побутовий роман, в якому художній простір стає конкретним і насичується більш відчутними часовими рамками, при цьому простір наповнюється реальним життєвим змістом і виявляється в сталому відношенні до героя та його долі; біографічний роман, в якому образ героя зміщується в приватний простір, дещо інтимний, де розкривається його внутрішній світ, відмінний від зовнішнього прояву [2].

Раніше згаданий роман В. Генацино є модифікацією третього типу, де відбувається чітке розмежування публічного та приватного простору. Для даного твору, що належить до жанру міського роману, співіснування двох художніх просторів є особливо важливим. Тут бачимо особистий простір героя – його квартири, і чужий простір міста. Це у свою чергу виражається в певних характерних особливостях та вчинках героя під впливом різних просторів квартири та міста.

У залежності від типу героя змінюється і функціонування художнього простору. Також варто зазначити, що в романі найповніше проявляється художній простір, який зазвичай є поліфонічним – тобто поєднує в собі декілька просторових локацій, які протиставляються одна одній (наприклад, місто-квартира, вулиця – кафе тощо). Підсумовуючи, можна сказати, що у функціонуванні художнього простору чітко прослідковується зв'язок з людиною, його антропоцентричність. Хоча художній простір є створеною автором художньою моделлю дійсності, він формується під впливом типа героя, а також у сприйнятті читача. Тому завжди необхідно враховувати імпліцитне змістове навантаження художнього простору, що зазвичай виявляється у соціальних, культурних та історичних цінностях та попередньому досвіді реципієнта.

Література:

1. Бабенко Л. Г. Филологический анализ текста. Учебное пособие для высшей школы / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин. – М. : Академический проект, Екатеринбург : Деловая книга, 2004. – 400 с.
2. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе / М. М. Бахтин // Вопросы литературы и эстетики. – М., 1975. – С. 234–407.
3. Діалогічні обертони : науковий збірник на пошану пам'яті професора Нонни Копистянської / Національна академія наук України, Інститут Івана Франка ; наук. ред. С. Маценка, відповід. ред. О. Левицька. – Л., 2014. – 416 с. – (Серія «Літературознавчі обрії»; Вип. 19).
4. Лихачев Д. С. Поэтика художественного времени. Поэтика художественного пространства / Д. С. Лихачев. – Поэтика древнерусской литературы. – М., 1979. – С. 209–351.
5. Лотман Ю. М. Художественное пространство в прозе Гоголя / Ю. М. Лотман // В школе поэтического слова: Пушкин, Лермонтов, Гоголь. – М., 1988. – С. 251–293.
6. Топоров В. Н. Пространство и текст / В. Н. Топоров // Текст: семантика и структура. – М. : Наука, 1983. – С. 227–285.
7. Bachmann-Medick D. Cultural Turns: Neuorientierungen in den Kulturwissenschaften / Doris Bachmann-Medick // rororo – 2014. – 432 S.
8. Brynhildsvoll K. Der literarische Raum. Konzeptionen und Entwürfe / Knut Brynhildsvoll // Beiträge zur Skandinavistik, hrg. v. Bernhard Glienke. Bd 11. – Frankfurt am Main : Lang, 1993. – 359 S.
9. Genazino W. Der Fleck, die Jacke, die Zimmer, der Schmerz / Wilhelm Genazino // rororo (6. Auflage) – 2004. – 224 S.
10. Hoffman G. Raum, Situation, erzählte Wirklichkeit. Poetologische und historische Studien zum englischen und amerikanischen Roman / Gerhard Hoffmann // Stuttgart, 1978. – 867 S.

УДК 811+81'33

В. О. Михайлець,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

СТАТИСТИЧНИЙ МЕТОД ВИЯВЛЕННЯ ЗАСОБІВ ІНТИМІЗАЦІЇ У ТЕКСТІ ЗМІ

Основною тезою дослідження є думка про можливість впливу автора статті в друкованому медіа на свого читача шляхом використання прийому інтимізації. Стаття присвячена визначенню частоти використання засобів мовного коду інтимізації в українськомовному публіцистичному тексті за допомогою статистичного пакету R, який забезпечує інфраструктуру, з допомогою якої здійснюється систематизація, трансформація та аналіз текстової інформації. На матеріалі україномовного тижневика «Український тиждень» за 2011 рік було створено корпус, який містить 959 текстів. За результатом аналізу текстів виявлено, що у якості прийому інтимізації найчастіше вживаються: дейктичні слова, теперішній нарративний час, займенник «ми», риторичні запитання, розповідь від першої особи, звертання до читача.

Ключові слова: мовний код інтимізації, статистичний пакет R.

СТАТИСТИЧЕСКИЙ МЕТОД ОПРЕДЕЛЕНИЯ СРЕДСТВ ИНТИМИЗАЦИИ В ТЕКСТЕ СМИ

Основным тезисом исследования является мысль о возможности влияния автора статьи в печатном медиа на своего читателя благодаря использованию приёма интимизации. Статья посвящена определению частоты использования средств языкового кода интимизации в украинскоязычном публицистическом тексте с помощью статистического пакета R, обеспечивающего инфраструктуру, с помощью которой осуществляется систематизация, трансформация и анализ текстовой информации. На материале украинскоязычного еженедельника «Український тиждень» создан корпус, содержащий 959 текстов. В результате анализа текстов показано, что в качестве приёма интимизации чаще всего используются: дейктические слова, настоящее нарративное время, местоимение «мы», риторические вопросы, рассказ от первого лица, обращение к читателю.

Ключевые слова: языковой код интимизации, статистический пакет R.

STATISTICAL APPROACHES FOR ASSESSING THE LANGUAGE CODE OF INTIMIZATION IN PRINTED MEDIA

The paper outlines some of the statistical methods, and illustrates their application to the analysis of the language code of intimation based on the corpora of journalistic texts. The main purposes of the research are to delineate the means used by authors to impose or impact on the reader by using the techniques of intimation in printed media. The technique of intimation means is not only limited by the creation of the perception of unceremonious text through the usage of spoken language or certain grammatical structures, but also suggests the usage of specific language means which may create